

Hoogwoud, Charlois en Dordrecht. In beide laatste plaatsen kwam de predikant in aanraking met oefenaars en in beide gevallen leidde dit tot een conflict. Barueth schaarde zich vierkant achter maatregelen om te voorkomen dat uitbarstingen van 'enthousiasme' zoals die in Nijkerk voorkwamen, zouden overslaan naar zijn eigen gemeente. Zijn predikantschap in Dordrecht werd echter vooral gekenmerkt door een langlopende ruzie met zijn collega-predikanten. Van den Berg laat mooi zien welke op zich onbeduidende factoren hierbij een rol speelden.

Barueth was een productief auteur. De lijst van zijn publicaties telt 37 titels. Niet altijd zijn ze op eigen naam geschreven. Er zijn verschillende boeken bij die onder pseudoniem zijn verschenen. De bekendste daarvan is wel de *Advocaet der Vaderlandsche Kerk*. Tot nu toe werd algemeen aangenomen dat dit een werk van Barueth is. Van den Berg gaat hierin mee en voert er een keur van argumenten voor aan. De thematiek, wijze van uitwerking en stijl zijn Barueth op het lijf geschreven. Ook voor een aantal andere werken weet Van den Berg aannemelijk te maken dat ze inderdaad Barueth als auteur hebben.

In de laatste vijf hoofdstukken behandelt de auteur enkele thema's uit Barueths werken. Barueth is vooral bekend gebleven als een orthodox theoloog en een fervent voorstander van de bevoorrechte positie van de gereformeerde kerk en het stadhoudelijk bewind. Tijdens zijn studie was Barueth vooral beïnvloed door Coccejaanse theologen. Van den Berg typeert hem als een 'ernstige Coccejaan'. Hartstochtelijk verdedigde Barueth de bijzondere status van de gereformeerde kerk. Met een ieder, buiten of binnen de gereformeerde kerk, die een voorstander was van verdergaande tolerantie, ging hij de polemiek aan.

In de epiloog schildert Van den Berg Barueth als een orthodox predikant met tolerante trekken. 'Zo kenmerkte zijn orthodoxie zich door eigen(tijdse) trekjes.' (287) Het boek had aan kracht gewonnen als deze conclusie grondiger was uitgewerkt. Als grootste gemis van het boek zou ik namelijk het ontbreken van een systematische beschouwing over Barueths positie in het intellectuele klimaat van zijn dagen en zijn houding ten opzichte van de Verlichting willen noemen. Barueths karakter was wellicht wat afwijkend van zijn collega's, zijn argumenten waren dat zeker niet. Barueth was een achttiende-eeuws orthodox theoloog, eentje van de oude garde, die de publieke orde onlosmakelijk verbonden zag met de publieke kerk. Als gevolg van fundamentele veranderingen in het denken over causaliteit en de steeds grotere plaats die werd gegeven aan materiële oorzaken, verdedigde Barueth de bevoorrechte positie van de gereformeerde kerk echter niet met theologische, maar met historische argumenten.

Verspreid over de verschillende hoofdstukken komt dit aspect wel aan bod. Zo vergelijkt Van den Berg in het hoofdstuk over Barueth en de Oranjes diens werk met dat van de zeventiende-eeuwse Abraham van de Velde. (249vlg.) In die vergelijking stipt Van den Berg enkele belangrijke verschillen tussen de zeventiende-eeuwse denkwijze bij Van de Velde en de achttiende-eeuwse bij Barueth aan. De verschillen die hij signaleert, wijzen op een fundamentele verschuiving in het denken. Graag had ik daarover meer gelezen.

Johan de Niet

J. D. Vlot, *'Ambitie en lust om wel te dienen.'* *De maritieme carrière van luitenant-admiraal Willem baron van Wassenaar (1712-1783)* (Zoetermeer: Protocol, 2002, viii + 156 blz., ISBN 90 76775 04 4).

Wie was luitenant-admiraal Willem baron van Wassenaar (1712-1783)? Op die vraag wil de auteur — zo stelt hij in zijn voorwoord — een antwoord kunnen geven. Hij noemt het boek

geen biografie van deze zeeman en dat is terecht. Het verhaal concentreert zich op de loopbaan van, wat je nu zou noemen, een carrière-ambtenaar. Het tegenovergestelde van de grote admiraals uit de zeventiende eeuw, Piet Hein, Tromp en De Ruyter, die meer van het Amerikaanse 'schoenpoetser-miljonair' type waren. Zijn loopbaan sluit eerder aan bij de onderstroom, die feitelijk nooit is verdwenen in de marine van de Republiek, van adellijke jongelingen die voor een loopbaan in het zeewezen kozen. Van Wassenaar kende een lange loopbaan, die, na een tweejarige periode als cadet bij het Staatse leger, op zijn dertiende bij de marine begon als adelborst en die, na alle rangen doorlopen te hebben, eindigde als luitenant-admiraal van Holland en West-Friesland, een benoeming die hem in 1768 op 55-jarige leeftijd ten deel viel.

De auteur behandelt de lange maritieme levensloop van Van Wassenaar chronologisch en gedetailleerd, waardoor het verhaal voortkabbelt en de verveling van het eindeloos convooiëren en patrouilleren in de Middellandse Zee en de Noordzee, waartoe de Nederlandse marine zich veelal noodgedwongen moest beperken, ook de lezer bevangt. Naar de VOC heeft Van Wassenaar nooit gelonkt want financieel had hij daar niets te zoeken. Zijn kapitaal lag in Gelderland, zeker na zijn huwelijk in 1751 met Johanna Wilda van Wijhe, die in de Betuwe landerijen bezat en het kasteeltje De Wijenburg dat het echtpaar als zomerresidentie gebruikte. Na het overlijden van Johanna hertrouwde hij op latere leeftijd met een nicht, Anna van Wassenaar-Starrenburg. Van Wassenaar was een fervent Orangist, wat hem op latere leeftijd nog in moeilijkheden had kunnen brengen maar hij stierf, net op tijd zou je kunnen zeggen, in augustus 1783 in het Betuwse Echteld. Een paar maanden tevoren had hij tot ergernis van zijn zoon ter gelegenheid van de 35-jarige verjaardag van Willem V een onverbloemd pleidooi voor het stadhouderschap gepubliceerd dat de nodige commotie had veroorzaakt in het Haagse circuit.

Het beeld dat de auteur oproept van Van Wassenaar past naadloos in het beeld van de Nederlandse marineofficier in de achttiende eeuw dat in de laatste decennia uit historisch onderzoek is ontstaan. Misschien daarom ook blijft Van Wassenaar weinig aansprekend. Dat heeft ook te maken met de aanpak en compositie van het boek, want er zitten bepaald interessante thema's in die niet uit de verf komen. Het intrigerende punt van de protectie bij voorbeeld, zo noodzakelijk om een bepaalde benoeming te krijgen, komt inderdaad aan de orde, zowel bij zijn benoeming tot ordinaris-kapitein bij de admiraliteit van Amsterdam als bij zijn overgang naar de Rotterdamse admiraliteit, maar de auteur houdt het beperkt en vrij neutraal. Dat is jammer want je voelt bijna dat er meer in zit. Ook de rivaliteit tussen de Amsterdamse en Rotterdamse scheepsbouwers duikt met regelmaat op en het is duidelijk dat Van Wassenaar daar mee bezig was, maar ook in dat geval zou een meer toegespitste aanpak het betoog krachtiger gemaakt hebben. En zo zouden er meer aanknopingspunten zijn geweest waardoor het boek en Van Wassenaar zelf meer kleur hadden kunnen krijgen.

Dat alles laat onverlet dat de tekst keurig verzorgd is (hoewel de drukletter wel een puntje groter had mogen zijn om het lezen te veraangemen), en gebaseerd op uitvoerig bronnenonderzoek, veel informatie verschaft en vooral ook aanknopingspunten biedt om mee verder te gaan.

J. P. Sigmond

W. F. J. Mörzer Bruyns, *Schip recht door zee. De octant in de Republiek in de achttiende eeuw* (Dissertatie Leiden 2003, Werken uitgegeven door de Commissie voor zeegechiedenis XX; Amsterdam: Edita KNAW, 2003, xi + 259 blz., €39,-, ISBN 90 6984 383 8).

In 1985 publiceerde Karel Davids zijn monumentale studie *Zeewezen en wetenschap*. Hierin